

Najveća slabost piščeva (a s izvjesnog stajališta u isto vrijeme je to vrlina) jeste prošlo vrijeme iz kojega on govori. Djelo i pisac su završeni i zatvoreni; čitalac je neokončan i otvoren. Naravno, tu slabost svog položaja pisac odlično osjeća i pokušava da je otkloni, da je, štaviše, unaprijed onemogući. Pisac bi htio da njegovo vrijeme ne bude prošlo, već da bude svevrijeme i vječnost. Da bi djelo to bilo, moramo bi da bude jače od drugih djela, i od čitalaca, moralno bi da, u idealu, bude jedina i poslednja knjiga, jer bi samo pisac kao tvorac jedine knjige mogao biti siguran da već sijutra neće biti prevladan i odbačen, da ga neće ukloniti drugi pisci ili čitalci.

U piščevome htjenju ima nečega kronovskoga; u čitačevom edipovskoga Pisac bi bio u položaju oca, čitalac u položaju oca, čitalac u položaju sina, a takmičenje je za isto, za položaj obuhvatitelja a ne obuhvaćenog, za položaj stvoritelja (oca) a ne stvorenja (sina).

KRAJNOSTI ISTOG

Da li je djelo za čitaoca dar ili u-dar, nesumnjivo je jedno od najbitnijih pitanja koje se o književnosti može postaviti. Naravno, »dar« i »u-dar« su krajnosti koje su kao apsolutno čiste u stvarnosti rijetke, ili možda i nepostojeci. Iz piščevoga pravca djelo je udar (iako počesto ima oblik ahajskog dara – trojanskog konja, koji će tek kasnije pokazati svoje pravo lice, ako ga darovani (udareni ikada bude postao svjestan), čija se snaga na putu do čitaoca često sasvim izgubi, pa ono što je htjelo biti udar postaje dar. Djelohitac najčešće ne pogada i ne »ubija« svog čitaoca, već se samo dokotrija od njega i on ga, ako ga može iskoristiti i ugraditi u sebe, uzima i ugrađuje. Sa čitačeve strane djelo je sasvim drugačije nego sa piščeve.

Ipak, slučajevi tih krajnosti (dar ili udar) postoje, i vjerovatno je najljepši i najočitiji primjer jednog Kafkino pisma Feliciji, napisanog neposredno poslije izvjesne književne večeri. Kafka je i inače od najizrazitijih predstavnika religije pisanja, pa je, nimalo slučajno, njegova vjera u pisanje mogla da pode ka krajnostima, čak i ka odricanju od knjiga (njegova oporuka da mu se rukopisi spale). Čine se, ipak, sasvim prirodnim i skoro izvodljivim iz njegovih »Dnevnika« i drugih spisa, sve i da ih nije napisao, ove riječi iz pisma Feliciji: »ja tako pakleno volim da čitam na književnim večerima; urlanje u pripremljene i pažljive uši slušalaca toliko prija bednom srcu. I ja sam svojski grmeo na slušaoca, a muziku – koja je dopirala iz susednih dvorana i htela da me poštedi truda u čitanju – prosto sam oduvao. Znaš, komandovati ljudima, ili bar verovati da se njima komanduje – nema veće blagodeti za telo.«

Naravno, Kafka odlično razlikuje u svojoj književnoj vjeri dvije stvari: ono što bi se htjelo, i ono što se čini, »komandovati ljudima ili bar verovati da se njima komanduje«. Položaj čovjekov i njegova priroda (»bedno srce«) imeovani su neobično tanano, iako sa, za poneke Kafkine zapise, svojestvenim očajničkim ushićenjem. Kafkin zapis sadrži još jednu tanunu opasku o prirodi i pobudama književne vjere (a i svake druge vjere): »komandovati ljudima«, sve i kad se to komandovanje vrši pjesničkim djelima, uprkos tome što je pjesništvo duhovna ili bar duševna stvar, ne donosi »blagodat« ni duši ni duhu, nego tijelu (»nema veće blagodati za telo«.) Naravno, ne treba ni pretpostavljati da je Kafkin iskaz, bez obzira na to što je izrečen u intimnom pismu, slučajno takav i nedomišljen, već prije mora biti baš krajnje promišljen i nužan, tako dà ovo Kafkino pismo može da baci značajnu svjetlost (ustalom, davno proizvedeno, no njegovim pismom u mnogom svu potvrđenu) na prirodu pjesničkoga ili umjetničkoga stvaralaštva uopšte.

Kafka će ovim pismom potvrditi psihoanalitičko shvatanje o umjetnosti kao sublimaciji nagona i donijeće izuzetno srećan primjer kružnoga povratka polazišnom i nagonskom. Osnovni nagon – volja za moć, žudnja za uspjehom, želja da se zapovijeda ljudima (sve do želje za božanskom jedinstvenošću), zbog nemogućnosti neposrednog utoljenja skrenuo je (ili oplemenio se) ka umjetničkom, da bi posredstvom umjetničkog dostigao, ili se bar približio, onemoga što želi. Kako taj povratak ispunjava nagonskih pobuda izgleda, kako izgleda putovanje do osnovnog cilja obilaznim i oplemenjenim putem umjetnosti, nigdje se valjda tako izričito ne vidi kao u ovom Kafkinom pismu. »Urlanje« o kojem Kafka govori (a to »urlanje« i jeste i nije hiperbol), i koji bi da »oduva muziku« koja smeta, da »oduva« sve što nije on sam, pisac koji nastaje i dolazi, urlanje je koje ima dvostruku pobudu: osvajačku i osvetničku; njime bi da se prodre najdalje što se može, no ono je ništa manje osveta za učutkivanje i zatomljivanje nagona. Zaobilaznim putem nagon je ponovo došao do cilja. Bježeći da nemoći i zahtjeva nagona, pisac se sklonio u djelo da bi njim kao oružjem stigao do zadovoljenja, do osvojenja slušalaca, do vlastitog samoprištenja i uvećanja za veličinu osvojenih drugih.

Sam je Kafka, naravno, svjestan da bi to osvajanje djelom moglo biti prividno (bar utoliko što ni izdaleka ne bi bilo ravno po dosezima silini želje), ali on želi da bar ostane na prividu i ushičava se njim.

Drugi jedan, takođe značajan pisac i iz približno isto vremena, Marsel Prust, progovoriće u ogledalu »O čitanju« s položaju čitaoca, u čemu, naravno, nema ničeg neobičnog, jer je svaki pisac istodobno i čitalac, ili, u najsjrećnijem slučaju, više pisac nego čitalac. O odnosu pisaca i čitalaca, ponajvećma sa stajališta čitalačkog, Prust kaže: »Ono što je granica njihove mudrosti čini se nama samo početkom naše, pa tako u času u kome su nam kazali sve što su znali reći bude u nama osećanje da nam još uvek nisu kazali ništa.«

Onoliko koliko je Kafka u svom pismu ocrtao idealni položaj pisca, Prust je u svom napisu pokazao idealno htjenje čitaoca. Ta su dva stajališta, naravno, ne samo krajnje suprotnosti nego i idealne krajnosti, a svakodnevno dešavanje čitanja i pisanja negdje je između tih dviju krajnosti. Dok pisac poput Kafke vjeruje da je svog slušaoca (čitaoca) učinio beznačajnim djelom sebe, čitalac, po Prstu, vjeruje da je on sasvim izvan piščevoga dohvata i da se on piscem samo služi. Čitalac bi bio sadašnje vrijeme života (a pisac prošlo); čitalac je taj koji se nastavlja na pisca i na sve prethodno, koji prerasta naslijedeno, koji tek počinje tamo gdje je pisac stao, kojem u igri, što je najveća prednost, pripada poslednji potez. Čitalac podredje sebi pisca, umjesto da mu se podredi.

Naravno, i čitačeve shvatnje je krajnje i ranjivo. I Prust je u svoju opasku o čitačevoj mudrosti koja, naravno, počinje tamo gdje piščeva završava, mogao unijeti nešto od kafkinske sumnje, pa svoje shvatnje čitateljskoga poduhvata smatrati samo idealnom, nepostojećom ili rijetko dostiz-

nom krajnošću koja se prije može smatrati željom nego stvarnošću. Ako je Prust zaista u pravu kada govori o čitalačkoj nadmoći nad jelom, onda je to rede nadmoć koja se ima, ili koja se samo želi, već najčešće nadmoć čiji pri-vid čitalac zaista osjeća. I »običnom« se čitaocu, naime, i što »običnijem«, tj. što užih duhovnih vidiča, tim više, čini da su pisac i njegovo djelo tek u njegovom viđenju ono što su, da su nešto po sebi skoro mrtvi i tek njegovim posredstvom oživljeno.

Kafkino viđenje pisanja i Prustovo viđenje čitanja, dvije su prividno isključujuće suprotnosti. Oba su viđenja istinita, što bi, po istoj logici, trebalo da znači da nije (potpuno bar) istinito nijedno. Jednostavno, tu nije uopšte, ili je tek malo i uzgredno, riječ o istini kao nečem dostignutom, a ponajvećma se radi o borbi za istinu, o nadjačavanju. I u prostoru sublimnog (u Kafkinom tekstu je to mnogo viđnije nego u Prustovom) borba za osnovni i polazni cilj je ništa manja nego u ravni sirovo-nagonskog, samo što je ta borba isposredovanja i prikrivenja. Naravno, bilo bi odveć smjelo uprošćenje ako se ne bi podvukle i druge, nimalo beznačajne razlike. U prostoru sublimnog, ovdje književno-umjetničkog, nije riječ o doslovnom nadmetanju kao pukom isprobavanju snage, već i o nadmetanju u stvaralaštvu, iako je ono i nadmetanje stvaralaštvo.

Ishod nadmetanja pisca i čitaoca je neriješen, i nerješiv. Nerješivost te borbe je jedno i smisao te brobe, i nadi daljeg napretka obaju protivnika, kao i same borbe, njene nezavršivosti kao nezavršivosti smisla.

izidorove razonode rober forison

Horresco referens

Maldororova pevanja i Pesme jesu, po našem mišljenju, dva čisto satirična dela, dve šaljive fantazije, dve karikature malograđanske gluposti. Izidor Dikas pravi se da pristaje uz ovaj oblik gluposti. U *Maldororovim pevanjima* vidimo ga kako nosi ulogu plemenitog oca, oca-vrline, oca-istida, dok se u *Pesmama* prerušava u gimnazijsko čagrizalo koje nepodnošljivo pridičuje. »Pevač« ili »pesnik«, Izidor se postavlja kao branilac pogaćenog morala. Za čitaoca *Pevanja*, on nosi kobno ime Maldoror i uživšeno prezime grofa de Lotreamona. Kako to daje da se nasluti njegovo ime, sudibina ili providjenje hteli su da Maldoror preuze sve zlo i sav užas za koji su ljudi kadri; i tako se on, veoma rano, potresen prizorom lošeg ponašanja drugih, odlučno bacio u karjeru zla. Ali kakva ozbiljnost i kakvo dostoјanstvo kod našeg čoveka! Ako je njegovo istkustvo života bilo strašno, i čak više nego strašno, grof de Lotreamon ipak nije nedoljno postupio. Plemstvo obavezuje: naš junak da je dokaz u svojoj unutrašnjoj veličini, čak i u na izgled groznoj zlosti. O zlu, kao uostalom i o bilo kojem pitanju koje to može biti, ničem ga se neće poučiti. Provriješenje, koje ne bi trebalo brkati s bogom ili, radije, s omraženom slikom koju su ljudi sebi stvorili o božanstvu, htelo je da se Maldoror, dok preuzima ljudski položaj, ukaže kao Iskusilac svoje rase. Uostalom, kako to nikom ne bi bilo nepoznato, ono je stavilo na njega žig, žig »genijus« (*sic!*). Ono je isto tako htelo da nači covek, za razliku od svojih bližnjih, sačuva u sebi onu urođenu dobrotu i onaj duh ozbiljnog, koji mu konačno omogućava da vrati nevaljalice na njihovo mesto, da postidi stvaranje u celini, da da lekciju bogu i ljudima. Ovo što se tiče *Maldororovih pevanja*, vrste lakrdije u crnom, koja bi mogla da se nazove: *Priče o putovanju g. Pridoma u pakao* ili *G. Pridom obuzet razvratom* ili, opet, *Veoma grozani život velikog Maldorora, s njegovim svirepm činovima i podvizima. Pesme*, lakrdija u belom, predstavljaju evandelje koje je naš čovek došao da najavi na ovom svetu; ovde je on u celini vraćen svojim prvobitnim vrlinama³.

Moralizatorska glupost ispoljava se na svakoj strani ovih dveju lakrdija. Ni najmanjeg traga humoru. Katkad ironija, ali teška, koja odiše nadutošću. Nehotice komične jarosti. Smešna ozbiljnost, zabrana smeša. Maldoror odjiba »ono voljno i stidno ogoljavanje ljudske plemenitosti«. Čujmo njegove preporuke čitaocu: »Ne mogu da se uzdržim od smeša, odgovorite mi; prihvatom te besmisleno objašnjenje, ali, onda, neka to bude melanholičan smeđ. Smejte se, ali plăcite u isto vreme. Ako ne možete da plăcite očima, plăcite ustima. Ako je i to nemoguće, mokrite. »Satira na zasniva vid Izidorova dela, ona obrazuje sam njegov duh. U *Pevanjima*, kako i u *Pesmama*, dva dela napisana neuredno, nedovršena i objavljena na račun autora, Izidor ne prestaje da zadržava isto urnebesno ili šaljivo raspoloženje i da ga prikriva ispod ozbiljnosti sovuljage. Za sto godina, pod maskom Maldorora, genija Zla i Užasa, ili pod maskom »pesnika« kojem nije dao ime, ali koji bi mogao da se zove Kalos-Kagatos ili Filenstein, Izidor je uspeo da ismeje neka od najvećih imena Književnosti, Kritike i Univerziteta, u Francuskoj i u inostranstvu. Proglasili su ga genijalnim ili ludim, gnusnim ili banalnim, dosadnim ili uznenimirujućim. To je značilo da se veruje njegovim besedama. Valjalo je dati sebi dopuštenje za smeđ! Maldoror je često smešten u društvo Lucifer-a, Kaina, Prometeja, Fausta, Bodlera, Remboja, A. Bretona. Za njega važi da je veliki prokletnik, razoritelj u pravom smislu reči »plemeniti romantičar«, »gospodar brana za knjižvenost sutrašnjice«. Prema poslednjim vestima, on bi dovodio u sumnju »pisanje«. U stvarnosti, junak Izidora Dikasa je samo šaljivčina, a i sam Izidor mora da je bio veseli lakrdijaš. Njegova liličnost pripada onoj rasi u kojoj se najlepši cvjetni ukraši izvesnog oblika gluposti zovu Tibal Holofren, Žoblen Bride, Žanotis de Bragmardo, Orstijus, Rilandus Ingolsterus, Libavijus, Vadilus, Panglos; ili još g. Dijafaorus, g. Ome, g. Bonome, g. Ibi, ne zaboravljajući g. Perišona ili, u Žiroduvom *Intermeču*, liličnost g. Nadzornika. Pomišljamo isto tako na tip plemenitog oca, oca-stida, oca-vrline, na zanovetala svake vrste, na Norpoa, na izvesne primere iz »Karijere«. Pazićemo da ne zaboravimo čudesnu bagru cepidlaka, sitničara i gimnazijskih nastavnika, učenih magaraca, sorbondžija, Brišoa modernog doba. Nećemo zaboraviti, isto tako, tip Trans-Montanija, Mata-

mora, Fjerabra, Rodomena ili Artabana. U povesti naše književnosti, Izidorova dela trebalo bi da se nalaze u poglavljiju satire, odeljak karikatura, pregrada izmotavanja, davorija, maskarada i lakrdija. Pripasti Izidoru Maldororu »misao« svodi se na to da se Panglos preobrazи u tumač Volterove misli i duha. Načinili bismo zabavnu antologiju dikasovske kritike prikupivši, pored suda prožetih olimpijskom ozbiljnošću, one u kojima se izražava podozrenje nekih prema našem veselom liscu. Jer, desilo se da se naslučuje mogućnost obmane, a, ipak, nikad pretpostavka toga nije bila stvarno zadržana ni izbliza ispitana; trebalo je oprobati njenu vrednost obraćanjem celom delu, pročitanom reč po reč. Obilazio se oko tajne. Najupadljiviji slučaj je slučaj g. Fortunata Cokija, koji, u članku pod nazivom »L'arte della mistificazione e la mistificazione nell'arte di Lautreamont«, daje da se nasluti da bi on verovao u obmanu, osim u tri prva *Pevanje*; tek u Četvrtom pevanju počinjala bi izmišljotina dugovana, po njegovom mišljenju, prerušenosti demonskog genija i sposobnosti da se stvaraju slike. Ljubitelji biografije, umesto da se zadržavaju na svedočanstvu Pola Lepea, sumnjivog iz više no jednog razloga, bolje bi učinili da se zapitaju nad onima Prudencijom Montanije i P. L. Ipiša. Prvi, nipošto ne nastoji da se istakne (»nikada nisam čuo da se govori o Izidorovim književnim delima...«). Jedina stvar koju mi je kancelar Diks jednom rekao, posle 1878., jeste da je njegov sin umro 1870. Uvek sam verovao da je bio ubijen u ratu), saopštava nam da se Diks-otac često plašio »manguplaka« svoga sina i da je Izidor bio »lep, ali krajnje ras-kalašen, bučan, nepodnošljiv«. Ovo svedočanstvo svakako podseća na »obaveštenja« L. Zensona, P. L. Ipiš video je, oko 1926, Izidorovu fotografiju snimljenu 1867. Ipiš izjavljuje da je na toj fotografiji, koja je posle bila izgubljena, Izidor »visok, izgleda veseo i pokazuje preterano dobro zdravlje«. I dodaje: »Gorčina kojom ga obavlja njegova legenda odsutna je«. Nekoliko pisama koja imamo od Izidora i sama mrišu na izmišljotinu. Uz put, tu ga vidimo kako računa na Belgijance ili Švajcarce da bi »išao« (teško?) tamu gde su njegovi sunarodnici, s izuzetkom Sirkosa i Leprea, pružali otpor, možda zbog toga što su naslučivali obmanu. Ne zaboravimo da, napisletku, kako su to napisali, »Belgija je ona koja je otkrila Lotreamona!«

Maldoror je rođen dobar. Jednog dana »primetio je da je rođen začato što je postao svestan da su drugi ljudi, avaj, zli, i da bog to nije manje; odlučno se bacio u »karijeru zla«. Pustio je da ga ščepa – *horrible dictu* – »rak razvrata« i – *pro prudor* – »udav odsutnog moralu«. *Pevanje* su priča o njegovim pustolovinama. Bez opasnosti neće moći svi da ih čitaju. »Stidljive duše« morade da se uklone. Valja imati sve duševne osobine učenika g. Pridoma da bi se bilo sigurno u primicanju ponorima, a da se u njih ne upadne: »Osim ako ne unese u svoje čitanje strogu logiku i duhovnu napetost ravnu makar svom podnoženju, smrtna isparenja ove knjige natopice (!) njegovu dušu kao voda šećer (porešenje u kojem nećemo propustiti da uživamo). Prema tome, stidljiva dušo, pre nego što prodreš dalje u takve neistražene ledine, usmeri svoje korake nazad, a ne napred! Dobro slušaj šta ti kažem: usmeri svoje korake nazad, a ne napred, kao oči sina koji se s poštovanjem odvraća od užvišenog posmatranja maternjeg lica! Kompozicija, rečnik, sintaks, porezenja, metafore iz svih *Pevanja*, u svim njihovim epozodama, bez ikakvog izuzetka, imaju nešto od istog burlesknog karaktera. »Stari okena« uporeden je s modricom: »Stari okeane, kristalnih talasa, srazmerno si nalik na one plavetne belege koje se vide na izubijanim ledima mornara – početnika; ti si ogromna modrica, utisnuta u leđa zemlje; volim ovo porezenje. »Epizoda s omnibusom, svojim visokoparnim stilom, svedoči o lepoti pridomovskom negodovanju. Ona o »nesrećnom hermafroditu« (bio je uveden »silom, bez prethodne provere, u sklonište za ludake«) dirljivo je budala. U himni »svetoj matematici«, Maldoror prevazilazi g. Omeara za sto lata: »Privukli ste me ka svojim gordim dojkama, kao blagoslovlenjem sina. Tada sam s hitnjom dojuri, s rukama zgrčenim na vašim belim nedrima. »Susret sa ženkicom ajkule zapanjujuće je lakrdijaški: brodolomnike su rastrgli morski psi; usred »drhtavih valova« koji »lebede ovuda – onuda, ništa ne govoreći (!)«, divlji Malodoror i ne manje divlja ženska sparaju se: »Najzad, uzvikne naš junak, upravo sam našao nekog ko mi je našao!... Od tada više nisam bio sam u životu!... Ona je imala iste misli kao i ja!... Bio sam pred svojom prvom ljubavlju!« Tražeći ličnost čiji mu život izgleda dostojan da bude ispričan, Maldoror je našao samo jednu: sebe samog, sa svom skromnošću. On je zove svojim junakom, »našim junakom«. Ponekad izražava u pogledu sebe – i, znači, u pogledu sopstvene ličnosti – neodobravanje puno vrline, ali i najveće divljenje za podvige koji daleko prevazilaze podvige Matamora. Dodajmo da ga njegov genij pisca zasplesuje. Pozitivno. Maldoror liči čas na crkvenu iznajmljivačicu stolicu, koju bi doveli u okrutnu obavezu da priča gadosti, čas gordo razotkriva čitaocu svoje postupke autora. »Krajnja umeščnost« zločinu uspešna bi da potčini i samog pripovedača, da ga moral, srećom, nije upozoravao da je sve to gnušno; prerušavanja zločinca, na primer: »Viša prerušavanja, ako govorim kao umetnik! Kin-durenja sa stvarno osrednjim dejstvom kada mislim na moral«. Maldororova pevanja silno su obešenjačka. Žalimo što o njima možemo da govorimo samo »za vreme strogo potrebova da se udarcem čekića razbijte glava žene«. Podsetimo se na tekst, dajući sebi dopuštenje za smeh, i verovatno je da ćemo položiti oružje, ali, onda, čitače, »ne bi bilo nemoguće da si sklopio savez s tvrdoglavostu, tom prijatnom magzinom kćeri, tako bogatim izvorom nepomirljivosti. Da nisam znao da nisi budala (Maldororova sintaks pozajme ove mane, koje pre svega ne bi trebalo pripisivati Dikasu), ne bih ti načinio sličan prigorov. »U šestom i poslednjem *Pevanju*, kritičari su često poverovali da otkrivaju parodiju romana-podlistku. Zabluda, po našem mišljenju, Diks se ne ruka piscima podlistaka nego užvišenom grofu Maldororu de Lotreamonu, koji se usiljava da oponaša, na svom dijalektu, grofa Alek-sisa de Ponsona de Teraja, i čak da ga prevazide.

U *Pesmama* glupost našeg junaka dostiže himalajske visine. Ovde je sve dobro, sve je lepo, sve je sjajno⁸. Bar za onog koji ne dopušta da ga iskvari loš ukus veka. Sve je čudesno, počev od našeg čoveka, razume se, i od boga – Elohim, kako će mu se desiti da ga divno zove na način istovremeno omeovski i lekontellijski – za kojeg je imao srećnu ideju da ga načini po svojoj slici. Neki zlonamernici mogli su da kriju te lepe istine tokom vekova. Ta vremena su prošla. U svim oblastima, a naročito književnosti, dobro će da zauzme mesto zla. Primetiće se najzad da su, na primer, što se tiče lepe književnosti, »besede za podelu nagrada gimnazijama i akademске besede« zasluživale da nadvise književne rodove i da će, uskoro i

iznad svega, »imati prvenstvo hladnoća maksima«. Naš veliki delitelj pravde ispravlja, »u smislu nade«, onoga »jadnog« Paskala, onoga »jadnog« Vovnarga i skup onih »jadnih« moralista, jednako pogubnih kao i oni drugi »oma-lovaženi pisci, opasni lakrdijaši, malobrojne šaljivčine, mračni obmanjivači, istinski ludaci koji bi zasluživali da nasele Bisetr«, jer nude o čoveku lažnu sliku i hteli bi da nas uvrede da imamo mane i poroke, što je sasvim besmisleno. Čak i Rasina i Korneja valja raskrinkati; oni ne vrede više nego »Velike-Meke-Glave našeg doba«. Vilmen, taj lepi proizvod Univerziteta, jeste »nec plus ultra inteligencije«. Autor *Pesama* / ima sve od profesora retorike koji se obraća, u toku i u togi, svojim okupljenim učenicima. On gaji najveće poštovanje za »obrazovna tela, čuvare pravoga«, ali rado ocrnuje, on, profesor retorike, svoje kolege iz nižih razreda. Ne bi bilo kraja nabranjanju hiljadu pojedinosti iz *Pesama* / koje bi, pregrupisane i sredene, sačinile izvanrednu karikaturu »profe« nadmeno glupavog, uhvaćenog ukoštac s razredom u kojem se, iza previše mudrih učenika – »Prijatelja« (videti posvetu) – krije nekoliko podmuklih gimnazijalaca i veselih lakrdijaša. Naš Pesnik-Profa-Mislilac tu je onaj koji poziva, prekljine, baca se u prozopopeju, šepuri se, postaje jezgovit, služi se izražajnom prečicom, preopširnošću, opisivanjem, kiti svoj stil, oseća se u zanosu, igra se svojom veštinskom, izmišljaju reči, smatra se zabavnim, dokazuje izabranim primerima, postaje uzvišen, pribegava sasvim zastarelim izrazima ili obrtima razmisljive lepoćevosti, visokoučeno krčmi užasne plitkosti, uleće u rečenice izgovorene s dubokomislenošću, baca se s veštinsom u beskonačna nabranjanja, prelazi s usmenog stila na izveštajni stil, gomila najbudaljstije slike, primenjuje spojeve izraza da zadrhti i sam g. Pridom. U *Pesmama* II prevazilaze se vrhunski himalajske gluposti da bi se brodilo u potpunosti pridomovskim nebom. Čuvena burleskne izreka nalazi se pre svega u *Pesmama* II: »Poeziju treba svi da stvaraju. Ne jedan«. Uostalom, poezija treba da se piše u prozi; »milosrđe« prema našoj ljudskoj braći na to nas obavezuje. Aforizmi, izreke, maksime, misli i pouke, išače iz radionice genijalnog »Pesnika«, obeležene su u ugлу najluckastijom glupošću. Što se tiče stila, on je uglavnom zasnovan na asimetronu i »paratski«, znacima hladnoće i mira našeg Mislioca.

Pevanja i Pesme obrazuju burleskno doba u slavu Gluposti, i ne bismo bili u pravu da u njima tražimo tragove dubine, pesničke osećajnosti ili, jednostavnije, iskrena poverenja. Pri svemu tome, kao što pametnom čoveku može da izmakne glupost, tako će i budala moći, iz nepažnje, da izrazi pametno mišljenje. Pangles, Pridom, Omeu, Bonomenu ne nedostaje u potpunosti inteligencija; neke od njihovih opaski, naročito ahi ikh izdvojimo iz njihova konteksta, izgledaće pune zdravog razuma, po mišljenju ne samo jednog čitaoca. Izidor Diks upoznao je možda, u 350 strana teksta, »slabosti« ove vrste, a u nekom zakutku *Pevanja i Pesmama*, skriva se možda istina zdravog razuma ili zračak inteligencije... Poezije, isto tako. Budala slike, istinska prostaštva namenjena, umetanjem u grozu, da izazovu smeh upućenog čitaoca, mogu naročito ahi. I izdvojimo, da dovedu do neke vrste pesničkog uzbudjenja. Nije li g. Pridom, Monijev junak, pesnik na svoj način, kada veruje da vidi da se »Državna kola kreću po vulkanu? Kod Maldorora, »hobotnica svilena pogleda« je srećan pronalazak. Poezija se rade iz iznenadenja, a Glupost nam ih katkad namenjuje slična. Glupost već ima svoje »ponore«, svoje »bezdeze«, svoje »vrhunce«; shvatamo da ona ima takođe svoju poeziju i čak »fantastičnu« poeziju. S izvesnom kolicišnom dobri volje, otkrili bismo tako, bilo u *Pevanjima*, bilo u *Pesmama*, pola tuceta baroknih bisera. Još bi valjalo požuriti da ih izdvojimo iz šljaka u kojih smo poverovali da razaznajemo njihov blesak i ne zaključivati o njihovom prisustvu po pesničkom »karakteru« dela što je sasvim suprotno od poezije.

Ali ne budimo suviše afirmativni i, »kapaka oborenih pod rezedama skromnosti«, govorimo »po iskustvu, ne dolazeći da igramo ovde ulogu izazivača«. Budimo »skromni... najlepša osobina koja treba da postoji u nesavršenom biću!« Čitače, »seti se toga sic!« i »utvi to sebi (sic!) u glavu, da nikad na to ne zaboraviš!«.

Prevod s francuskog
Gordana Stojković

Napomene:

1 Rezime dela koje treba da se pojavi, o *Lotreamonu ili razonadama Izidora Dikasa*. To delo sastoji se, u suštini, u čitanju red po red *Sabrena dela Izidora Dikasa*. Zabeležimo ovde, za upotrebu dikasovcima, da nam pismo od 9. novembra 1868. ne izgleda da je od Izidora, da mu primerač *Problema zla* od E. Navila, čiju mu svojinu pripisuju, možda ne pripada, i da, u primerku *Pesmama* što ga poseđuje B. N., spisak radova i časopisa na kojima se Dikas poziva treba da nađe mesto na kraju druge, ne prve sveske. Datumte koji su dosad dati za pojavu *Pevanja i Pesmama* treba ispitati. Prvo pevanje bilo je upisano u »Sudske pothranu« između 14. i 21. avgusta 1868. u Perizu, a antologija iz Karansa između 12. i 26. februara 1868. u Brodu. *Pesme* i upisane su između 8. i 22. aprila 1870. a *Pesme II* između 10. i 17. juna 1870. Među potpisnicima 9. isporuke *Pastirskih melodija* Talesa Bernera pojavljuje se ime jednog Diksa, koji je vrlo verovatno naš Izidor.

2 Shvatimo »G. Pridoma« u njegovom najširem smislu: nije reč o Zozetu Pridomu. Ljubitelji »izvora«, kako se kaže u univerzitetskom narečju, poveruju, možda u uticaju Monijea na Dikasa i u uticaju Dikasa na Žariju. Nije li ovaj poslednji pozdravljao u Dikasu svog »brata iz Montevidea«? A Žari, nije li on stvorio Iboja polazeći od ličnosti izvornog g. Ebera, »jednog od svojih profesora koji su za njega predstavljali svu grotesku koja je postojala u svetu«, kao što se Dikas, izgleda, nadahnuo onim Kojev, s mačišćem pompe, imenuje, u poestvi *Pesmama*, g. Enstenom, mojim starim profesorom retorike? Lično, ne verujem u ovu vrstu uticaja; autori crpu svoja zapažanja iz ljudske stvarnosti, a ne iz knjige. Ako se dešava da se Dikasov junak javlja četrdeset godina posle Zozete Pridoma i dva deseta godina pre g. Ibjia, svaka ličnost ipak ima sopstvenu originalnost. Zozet Pridom ima temelj, dok je Maldoror (ili »Pesnik«) mešana puna vazduha. Dok je Ibj i, dok Žarijeva komika, svojim škrugatim karakterom, može da izgleda patetična, Dikasov junak, sasvim prost, glup je. Ono što će kod Žarije da započne kako školska farsa, na kraju će da dobije dimenzije dela kojih navodi na razmišljanje; po nekim čak i na drhtanje. On, Dikas, stvara epopeju gluposti čija su vrednost, makar u našim očima, u znatnom smislu duguje fantaziji i lakrdiji. Što ne isključuju izvanrednu oštrinu u posmatranju semešnih stvari, ali brani da se njegov junak uzme ozbiljno. Da li Javljusova »misao« navodi na razmišljanje?

3 Ljubitelji biografskih proračunavica biće u iskušenju da pronalaze u *Malodororovim pevanjima*, a naročito u *Promu pevanja*, sliku Izidora oca, a u *Pesmama*, posebno u prvom svesku, sliku njegovog profesora retorike. Fransoa Dikas bio je kancelar u generalnom konzulatu Francuske i Montevideu. »Kancelar«, kako su ga zvali u njegovoj porodici, ili »g. kancelar«, kako je on našao da ga zovu kada su mu davali titulu, iljio je možda na Narpoa. Čini se da je smatran svogina za preispunjeno nitkovu, dok se sin nije ustručavao da proglaši oca lako(?) razmaženim. Ensten, što se njega tiče, izgleda da je smatran Izidora za nevaljicu koji je voleo da se ruge svome profesoru. Po našem mišljenju, istraživanja o Izidorovom ocu ili profesoru jedva da doneše veću korist od istraživanja o g. Eberu da bi se razumeo Ibj. Farsa je rod koji zahteva takva izobiljevača uzora da je Žrtva kadra da pljeska sopstvenom »portretu«, kao da je reč o »portretu« drugo.

4 Videti *Aevum*, jan. 1962, 175-182.

5 Lično ne nalazimo veliku korist u biografiji i, da nije bilo radoznačnosti izvesnih čitalaca; rado bismo se lišili »biografskih argumenata«.

6 Prevedeno iz *Ei Hogar*, 20. - novembar 1925.

7 *Isidore Ducasse*... od F. Karadeca, La Table ronde, str. 109.

8 Ako, pri prvom čitanju, nekoliko »Pesnikovih« formula izgledaju pesimistične, dovoljno je pažljivo ih opet pročitati i odgonetnuti njihov smisao proučavanjem konteksta, da bi se zapazilo da su mahnilo optimistične.